

«МЕМАРЫЯЛ ВІТАЎТА» – ПЕРШАЯ ХРОНІКА ВЯЛІКАГА КНЯСТВА ЛІТОЎСКАГА

Жыццё вялікага князя літоўскага Вітаўта ахутана мноствам легенд і таямніц. У грамадскай свядомасці сучасных беларусаў, літоўцаў, украінцаў склаўся бадай аднолькава стэрэатыпны вобраз гэтага чалавека. Вялікі стратэг, які пашырыў межы сваёй дзяржавы ад Балтыйскага да Чорнага мораў. Военачальнік, якому па праву належаў гонар перамогі над Тэўтонскім ордэнам у Грунвальдскай бітве. Мудры палітык, які жыў у саюзе з суседнімі дзяржавамі – Польшчай, Залатой Ардой, рускімі княствамі... Многія рысы гэтага вобраза былі сфарміраваны яшчэ так званай «Пахвалою Вітаўту», складзенай пры велікакняжацкім двары неўзабаве пасля смерці Вітаўта ў 1430 годзе. «Яко же бы мощно кому испытати высота небесная и глубина морская, тоже бы исповедати мощно сила и храбрость того славного господаря», – не скупіўся на красамоўства стваральнік гэтага афіцыйнага твора.

Але далёка не ўсе рускія кніжнікі Сярэднявекі падзялялі гэту пафасную ацэнку. Так, аўтар «Аповесці айца Пафнуція», складзенай у XV альбо XVI стагоддзі, лічыў, што Вітаўт пасля смерці апынуўся ў пекле, прычым менавіта за тых свае якасці, за якія яго ўсхвалялі пры жыцці, – за бязмежнае імкненне да ўлады, славы і багацця. Па сюжэту гэтага твора, нейкая манахія перажыла, кажучы сучаснай тэрміналогіяй, стан клінічнай смерці, але хутка вярнулася ў прытомнасць і расказала пра тое, што яе душа бачыла ў раі і ў пекле, у тым ліку і пра Вітаўта: «Виде тамо во огни человека велика суца в здешней славе, латыньския веры суца, и мурина страшна стояша и емлюща клещами изо огня златица, и в рот мечюща ему и глаголюща: «Сице насытисся, океанне» [1, с. 105].

Безумоўна, найбольш аб'ектыўнае ўяўленне пра асобу Вітаўта і пра тагачасную эпоху могуць даць дакументы, напісаныя пры яго жыцці. А ўжо гістарычныя матэрыялы, пакінутыя самім Вітаўтам, – літаральна на вагу золата. Адным з такіх з'яўляецца твор, які атрымаў у польскай гістарычнай навуцы назву «Ме-

марыял Вітаўта», а ў літоўскай – «Скарга Вітаўта». Гэты невялікі тэкст быў знойдзены ў XIX стагоддзі ў адной са старажытных канцылярскіх кніг Тэўтонскага ордэна, якая захоўвалася ў Кёнігсбергскім тайным архіве пад нумарам A228. Зараз рукапіс знаходзіцца ў Берлінскім архіве «Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz», дзе мае сігнатуру XX. HA, OF, Nr. 1b. У фаліянце змешчаны тэксты пагадненняў, якія Тэўтонскі ордэн заключаў у XIII–XIV стагоддзях з польскімі, рускімі і літоўскімі князямі. Сярод гэтых дакументаў на аркушах 22b–24b запісаны і «Мемарыял».

Упершыню помнік быў надрукаваны ў 1863 годзе ў серыі «Scriptores rerum Prussicarum» [2, с. 711–714] нямецкім вучоным Т. Гіршам: ён і прапанаваў датаваць гэты тэкст 1390 годам. Паколькі апавяданне ў творы вядзецца ад імя самога Вітаўта, сталі зразумелымі і абставіны яго стварэння. Як вядома, у той час князь узяў чарговае паўстанне супраць свайго стрыечнага брата – караля Польшчы і вярхоўнага князя Літвы Уладзіслава Ягайлы. За падтрымкай Вітаўт звярнуўся да Тэўтонскага ордэна і быў вымушаны растлумачыць магістру сваю ранейшую палітыку.

Вызначаючы жанравую прыналежнасць «Мемарыяла», важна адзначыць, што гэта не эпістальны помнік, бо назва Віцебска

Руіны
Краўскага
замка

даецца ў ім ажно ў трох розных формах. Калі б Вітаўт альбо яго канцылярыя пісалі ўласнаручна нейкае пасланне, наўрад ці яны дапусцілі б такі арфаграфічны разнабой. Такім чынам, «Мемарыял» – гэта, па сутнасці, даслоўны запіс выступлення Вітаўта перад кіраўніцтвам Тэўтонскага ордэна, запіс, зроблены на слых адным з крыжацкіх пісараў на сярэдневерхнянемецкім дыялекце. Але застаецца пытанне: на якой мове выступаў сам Вітаўт? Некаторыя славянізмы ў тэксе, напрыклад «temenitszen» (цямяніца), дазваляюць меркаваць, што будучы ўладар ВКЛ хаця б часткова карыстаўся тагачаснай мовай Заходняй Русі.

Тэкст, запісаны са слоў Вітаўта, зразумела, мае велізарнае значэнне для даследавання гісторыі ВКЛ, у тым ліку беларускіх зямель – віцебскага, краўскага, гальшанскага, друцкага, навагрудскага княстваў. Але не менш цікавы «Мемарыял» для вывучэння асобы самога Вітаўта, якому прыйшлося вельмі шмат зведаць, перш чым ён у 1392 годзе стаў гаспадаром Літвы і Русі. Тут мы бачым Вітаўта не ў велічы і славе, а ў ганеннях і прыніжэннях. Падобна да біблейскага цара Давіда, на сваім шляху да ўлады перажыў князь шматлікія нягоды: і забойства бацькоў, і Краўскую турму, з якой уцёк, пераапрапуўшыся ў жаночае адзенне, і ганьбу, і хлеб чужыны. У выпрабаваннях гартаваўся характар будучага Вітаўта Вялікага. «Мемарыял» дае таксама унікальную магчымасць убачыць Вітаўта як сем'яніна: у старажытным нямецкім тэксце добра перададзена пяшчота, з якой ён гаварыў пра сваю дачку Соф'ю.

Помнік мае вельмі значную каштоўнасць і для гісторыі беларускай культуры. Як устанавіў у свой час польскі гісторык С. Смолька, першая частка гэтага твора, у якой апісаны падзеі з 1341 па 1382 год, з'яўляецца найбольш ранняй рэдакцыяй «Летапісца вялікіх князёў літоўскіх», выдатнага ўзору старажытнай беларускай літаратуры [3, с. 43–47]. Апроч таго, у «Мемарыяле» згадваецца залаты пояс, які гальшанскі князь Іван Альгімонтавіч падарыў Ягайлу. Магчыма, гэта першае

ўпамінанне ў гістарычных крыніцах пра той самы срэбны пазалочаны пояс, які экспануецца зараз у Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі і толькі ўмоўна называецца «поясам Вітаўта».

На жаль, у беларускай гістарыяграфіі «Мемарыял» яшчэ мала вывучаны. Справа ў тым, што выданне «Scriptores rerum Prussicarum» да нядаўніх часоў з'яўлялася бібліяграфічнай рэдкасцю ў Беларусі. Яго няма ні ў Нацыянальнай бібліятэцы, ні ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы Нацыянальнай акадэміі навук. Не спрыяла лепшаму знаёмству з «Мемарыялам» і яго даволі складаная мова: яна істотна адрозніваецца ад сучаснай нямецкай. Толькі пачатковая частка «Мемарыяла», якая ахоплівае перыяд да каранацыі Ягайлы, была перакладзена на польскую мову Ф. Канечным і выдадзена ў 1924 годзе ў хрэстаматыі для сярэдняй школы [4, с. 29–31]. У Літве яшчэ да Другой сусветнай вайны асобнае даследаванне прысвяціў «Мемарыялу» К. Альмінаўскіс [5, с. 182–224], якому таксама належаць рэдакцыя і пераклад твора на літоўскую мову, надрукаваны ў 1971 годзе [6, с. 179–183]. Але і ў гэтым апошнім перакладзе чамусьці прапушчана адна фраза. Да таго ж, абедзьве публікацыі К. Альмінаўскіса – і 1939, і 1971 года – таксама адсутнічаюць у аўчынных кнігасховішчах.

Новы пераклад «Мемарыяла Вітаўта», які публікуецца ўпершыню, зроблены паводле выдання Т. Гірша. Выкарыстоўваліся 16-томны слоўнік нямецкай мовы братоў Грым і слоўнік сярэдневерхнянемецкага дыялекту В. Мюлера і Ф. Царнке. Таксама была праведзена зверка з польскім і літоўскім (1971 года) тэкстамі. Максімальна захаваны стылістычныя і сінтаксічныя асаблівасці арыгінала. У квадратных дужках дадзена арыгінальнае напісанне імёнаў уласных, у круглых – даюцца словы, якіх няма ў нямецкім тэксце, але якія патрэбны для лепшага разумення сэнсу.

Такім уяўлялі сабе Вітаўта мастак Вялікага княства Літоўскага XVII-XVIII стагоддзяў.

Гэта справа Вітаўта [Witoldes] супраць Ягайлы [Jagaln]¹ і Скіргайлы [Skargaln]²

Перад сваёй смерцю бацька нашага бацькі, наш дзед³, раздаў сваю дзяржаву ў кіраванне: вялікае княжэнне ў Вільні [Wille] Яўнута [Jawnuten]⁴, а бацьку Ягайлы Альгерду [Algarden]⁵ – княжэнне ў Віцебску [Witawis], а майму бацьку князю Кейстуту [Kinstutte]⁶ – у Троках [Traken].

І паколькі наш дзядзька князь Альгерд і князь Кейстут з юнацтва пачалі жыць па-сяброўску, то зведалі яны ад князя Яўнута некаторыя несправядлівасці. І яны згаварыліся заадно, князь Альгерд з маім бацькам князем Кейстутам, што яны нейкім чынам жадалі б завалодаць Вільняй і Яўнута выгнаць. І прызначылі дзень, у які яны павінны быць перад Вільняй.

І наш бацька Кейстут прыйшоў у той дзень да Віленскага замка, а князь Альгерд не змог прыйсці. І наш бацька князь Кейстут завалодаў Вільняй і выгнаў Яўнута адтуль. І ўсё народ падтрымаў яго, і ўсе іншыя замкі перадаліся яму.

Потым прыйшоў князь Альгерд пад Вільню да нашага бацькі, і наш бацька, падпарадкоўваючыся закону ўзросту⁷, бо ён (Альгерд) быў яго старэйшым братам, даў яму завалодаць Вільняй і іншымі землямі і гарадамі⁸. Гэта ўсе яны падзялілі на дзве часткі і абяцалі адзін аднаму: хто пажадаў бы ў іншых землях што-небудзь здабыць, тое павінен быў падзяліць на дзве часткі. Так, у Рускай [Russchen] зямлі многа замкаў было здабыта і тэрыторыі – гэта ўсе яны падзялілі напалам і ставіліся адзін да аднаго з вялікім даверам.

І потым наш дзядзька князь Альгерд памёр, а князь Ягайла быў юны, таму наш бацька князь Кейстут – пры гэтым быў ён магутны; калі б ён пажадаў, тады б узяў Вільню і князю Ягайлу даў бы любое (іншае) княства, дзе б толькі пажадаў, бо гэты князь Ягайла быў зусім юны пасля свайго бацькі, – наш бацька таго ніякім чынам рабіць не хацеў, каб забраць у яго Вільню, (паважаючы) волю свайго старэйшага брата. І ён пасадзіў князя Ягайлу ў Віленскі замак і аберагаў яго з усіх бакоў, пакуль ён не вырас і пакуль людзі да яго не прывыклі.

І потым наш бацька даведаўся ад некаторых сваіх сяброў, што князь Ягайла без ведама нашага бацькі і таемна ад нашага бацькі заключыў мір з Прускай [Prussen] зямлёй і з Лівонскай [Ifland] зямлёй⁹. І нашага бацьку ён выдаў, бо абавязаўся (даць) войскі і абяцаў, што ён нашаму бацьку не будзе дапамагаць. І хваліўся ўсё час, як ён майго бацьку і мяне самога зловіць і як ён майго бацьку і мяне заб'е і нашу зямлю сабе забярэ.

І мой бацька пра гэта з пэўнасцю даведаўся і ўбачыў для сябе пагрозу, і прыйшоў да Вільні і завалодаў Вільняй, і пасадзіў самога князя Ягайлу ў турму, і ягоных братоў, і ягоную маці. І ўсе ягоныя вобласці і ягоныя замкі ўзяў ён таксама ў свае рукі, і ягонае золата, і ягоны скарб, і ягоных коней – усё ён узяў.

Наш бацька, аднак, не жадаў для сябе ніякай выгады¹⁰ і не жадаў нікога са свайго роду выганяць, і даў яму ўсё ўдзел ягонага бацькі – Віцебск [Witebiske] і іншыя тэрыторыі, што належалі ягонаму бацьку, і золата, і скарб, і коней. І князь Ягайла абяцаў нашаму бацьку са сваёй маці і са сваімі братамі, і даў яму прысягу і сваімі лістамі вызначыў, што ён ніколі не хацеў бы патрабаваць Вільню і што ён павінен быць паслухмяным нашаму бацьку ў Віцебскім [Witebis] удзеле свайго бацькі.

І пераступіў ён цераз праўду і адабраў Вільню ў нашага бацькі. І ў той час быў наш бацька ў адным ваенным паходзе. І прыйшоў наш бацька з паходу, а князь Ягайла без ягонага ведама таксама заняў Трокі. І наш бацька князь Кейстут паехаў у Жамойць [Samaiten] і хацеў атрымаць сабе дапамогу.

І прыйшоў наш бацька з жамойтамі пад Трокі, і я сам быў там з маім бацькам, з князем Кейстутам. І князь Ягайла дагнаў нас са сваім войскам, і паны з Лівоніі разам з ім. І мы стаялі з нашым бацькам на адным узгорку, а князь Ягайла на іншым узгорку насупраць нас. Тады паслаў да майго бацькі і да мяне князь Ягайла свайго брата князя Скіргайлу [Skirgal]. І пачаў клікаць нашага бацьку па імені, каб нам адзін з адным перагаварыць па-добраму.

І сваю прысягу даў князь Скіргайла майму бацьку ад віна (?) князя Ягайлы¹¹ і даў яму сваю руку. І ад свайго віна даў ён таксама сваю прысягу і сваю руку. І мне самому даў ён таксама сваю прысягу і сваю руку. І мне самому даў ён таксама сваю прысягу ад князя Ягайлы і ад яго самога сваю руку.

І наш бацька паверыў яму, і я (таксама). І паехалі на сустрэчу з князем Ягайлам пад іх прысягай і пад іх рукой. І пад прысягай узялі яны майго бацьку і забілі яго, і маю маці таксама забілі¹². І мяне самога ўзялі яны ў турму. Там выратаваў мяне Бог, і я ўцёк з яе (з турмы). І прыбег да высакародных людзей, да вялікага магістра Прусіі, і прыняў сабе святую веру хрысціянства і паслушэнства святому айцу папе¹³. І я пакінуў там у яго (у Ягайлы) майго брата, і маю сястру, і маю жонку, і маіх дзяцей, якіх пакінуў я ўсіх у іх турме.

Пячатка
вялікага князя
літоўскага Вітаўта

І пачаў князь Ягайла часта слаць да нас сваіх баяр [baiorn] і свае лісты, запрашаючы мяне (заныць) усю маю бацькаўскую спадчыну¹⁴ і даючы мне сваю прысягу. І я паверыў ягонай прысязе і паверыў яму і зноў паехаў да яго. Апроч таго, і адзін наш няверны дарадчык нас туды прыцягнуў.

І князь Ягайла сваю прысягу не выканаў і адступіў ад сваёй праўды, і маю бацькаўскую спадчыну ён мне не даў. І маю бацькаўскую спадчыну даў ён свайму брату князю Скіргайлу. А Скіргайла той не нашай хрысціянскай веры – ён рускай веры, як і да сённяшняга дня яшчэ прытрымліваўся.

А мне самому загадалі, што я павінен прыняць рускую веру, каб я пакутаваў ад усіх людзей¹⁵. І я не па сваёй волі, а каб выканаць іх волю, казаў: «Я прыняў сабе рускую веру і абвясціў людзям аб гэтым». Але ўсё роўна я тайна прытрымліваўся маёй веры, паколькі я сабе прыняў хрысціянскую веру. І калі князь Ягайла заняў Кракаў [Czcasaw] і каралеўства Кракаўскае яго прыняла¹⁶, тады абвясціў я пра маю веру, так што ўжо да сённяшняга дня прытрымліваюся хрысціянскай веры. І яны тады жадалі не даць мне (прыняць) іншую веру. Гэта была мне ад іх вялікая несправядлівасць, што яны супраць маёй волі хацелі, каб я сабе прыняў рускую веру.

Мінуў ужо адзін год з таго часу, калі князь (Ягайла) у Люблінскім [Lublin] замку запісаў князю Скіргайлу сваім прывілеем усю маю бацькаўскую спадчыну – на маіх вачах, каб (прычыніць) мне вялікую пакуту¹⁷. Я часта скардзіўся з гэтай нагоды князю Ягайлу, але добра бачыў, што я наконт гэтага нічога не мог зрабіць і ніяк не мог гэты прывілей скасаваць.

І я прасіў у князя Ягайлы таксама ліст і прывілей на зямлю, якую ён мне даў, на тую Рускую зямлю, якая належала Любарту [Luwburten]¹⁸, каб я мог яе трымаць. І паслаў да яго пана Яську [Jesken] з Тарнова [Tarnaw], старасту Русі [Russen], і ваяводу [woywoden] Кракава пана Спытка [Spitken], і старасту Кракава¹⁹. І князь Ягайла не даў мне ліст і прывілей на гэту зямлю і казаў усім людзям: «Я даў князю Вітаўту [Witawthen] гэту зямлю да маёй волі. Калі захачу, тады адбяру ў яго гэту зямлю».

І больш таго – схапілі яны маіх баяр супраць маёй волі і катавалі іх вадой, і закавалі іх у жалеза, і кінулі іх у цямніцу [temenitzen] – і гэта ўсё насуперак маёй волі. І князь Скіргайла часта на мяне нагаворваў перад князем Ягайлам і лісты (пачаў) слаць. Не па маёй волі ён лісты рассылаў, не па маёй волі я слухаў тое, што ён сам мне раіў, і не па маёй віне гэта адбывалася. Але хваліўся ён, як бы мяне забіць, бо ён добра ведаў, што я па-ранейшаму хацеў бы атрымаць маю бацькаўскую спадчыну. І вельмі баяўся ён, што мне прычыняла боль тое, што ён утрымліваў у сябе маю бацькаўскую спадчыну. І таму шкодзіў ён мне перад князем Ягайлам у маёй жа прысутнасці. І князь Ягайла прасіў²⁰ ніколі яго гэтым не папракаць і прасіў ніколі яго не абвінавачваць з гэтай прычыны. І да сённяшняга дня жыве ў князя Ягайлы яго слуга, якога завуць Варш [Warsch]. Скіргайла прыслаў да мяне гэтага Варша і адмовіўся перада мной, і казаў мне: «Беражыся ты мяне, а я цябе»²¹.

У той час не было ў мяне столькі свабоды, каб я мог адпраўляць ганцоў, куды хацеў, альбо лісты ў Прусію, на Русь. І быў я ў іх як нейкі нявольнік. Я не меў у іх свабоды ні ў якіх справах. Была ў мяне дзяўчынка, мая дочанька, і нават яе не быў я вольны аддаць (замуж) за таго, за каго я хацеў. І вельмі прасіў яе ў мяне адзін чалавек, а яны забаранілі мне і загадалі мне, што я не павінен аддаваць яе прэч²². І яны баяліся, што ў мяне з-за яе маглі б з'явіцца сябры.

І колькі было ў мяне сяброў – ва ўсіх адабраў князь Ягайла іх бацькаўскую спадчыну. У майго брата князя Таўцівіла [Tewtewiln]²³ адабраў ён назад усё, што яму даў. І ў брата маёй жонкі²⁴ адабраў ён усю яго бацькаўскую спадчыну. І ў таго (чалавека), які (жанаты) на сястры маёй жонкі, у Івана, сына Альгімонта [Iwan Augemunden son]²⁵, забраў ён (Ягайла) таксама ўсю яго бацькаўскую спадчыну. А яму ж даў князь Ягайла сваю руку перада мной, што ён яго бацькаўскую спадчыну ў яго ніколі не будзе забіраць. І князь Іван даў яму за гэта залаты пояс праз мае рукі.

ЛІТАРАТУРА

1. Веселовский, А.Н. Разыскания в области русского духовного стиха. XI-XVII / А.Н. Веселовский // Сборник отделения русского языка и словесности Императорской Академии наук. – СПб., 1890. – Т. 46.
 2. *Scriptores rerum Prussicarum.* – Leipzig, 1863. – Bd. 2.
 3. Smolka, S. *Najdawniejsze pomniki dziejopisarstwa rusko-litewskiego: rozbiór krytyczny / S. Smolka.* – Kraków, 1889.
 4. *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej.* – Z. 22. *Dzieje Litwy i Rusi / F. Koneczny.* – Kraków, 1924.
 5. *Alminauskis, K. Vytauto skundas / K. Alminauskis // Archiwum philologicum.* – Kaunas, 1939. – Т. 8.
 6. *Lietuvos metraštis. Vychovco kronika / Vertė, įvada ir paaiškinimus parašė R. Jاسas.* – Vilnius, 1971.
 7. Гамкрелидзе, Т.В. Индоевропейский язык и индоевропейцы. Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры / Т.В. Гамкрелидзе, Вяч. Вс. Иванов. – Тбилиси, 1984. – Т. 2.
 8. Барбашев, А. Витовт и его политика до Грюнвальденской битвы (1410 г.) / А. Барбашев. – СПб., 1885.
 9. *Monumenta medii aevi historica res gestas Poloniae illustrantia.* – Т. 6. *Codex epistolaris Vitoldi Magni Ducis Lithuaniae. 1376–1430 / Collectus opera A. Prochaska.* – Kraków, 1882.

ЗАЎВАГІ

¹ Ягайла Альгердавіч (1352?–1434), сын вялікага князя літоўскага Альгерда і цвярской княжны Ульяны Аляксандраўны, вялікі князь літоўскі (з 1377), кароль Польшчы (з 1386), да самай смерці захоўваў тытул вярхоўнага князя Літвы.
² Скіргайла Альгердавіч (каля 1354–1394?), малодшы брат Ягайлы, князь Трокаў і Полацка (з 1382?), намеснік польскага караля ў ВКЛ (1386–1392).
³ *Маецца на ўвазе вялікі князь літоўскі Гедымін.*
⁴ Яўнут Гедымінавіч (каля 1308 – пасля 1366), вялікі князь літоўскі ў 1341–1345 гадах.
⁵ Альгерд Гедымінавіч (каля 1296 – 1377), князь Віцебска і Крэва, вялікі князь літоўскі ў 1345–1377 гадах.
⁶ Кейстут Гедымінавіч (1297–1382), суправіцель Альгерда, князь Трокаў, Бярэсця, Гародні і Падляшша, вялікі князь літоўскі ў 1381–1382 гадах.
⁷ *Durch des alders wille* – літаральна «праз волю ўзросту».
⁸ *Borge* – літаральна «бургі», невялікія мястэчкі.
⁹ Дагавор з Лівонскім ордэнам быў заключаны 27 лютага 1380 года, з Тэўтонскім ордэнам – 31 мая таго ж года.
¹⁰ *Voze* – у слоўніку В. Мюлера і Ф. Царнке зафіксавана «*bazze*» (выгада, здабытак).
¹¹ *Von herczog Jagals wein... und von sinent wein* – магчыма, маецца на ўвазе язычніцкі абрад прыняцця прысягі, звязаны з ужываннем віна. У індаеўрапейскіх народаў віно з самых старажытных часоў мела рытуальна-культавая значэнне [7, с. 652].
¹² *Vorterbten* – як пераканайма даказаў А. Барбашоў, у дадзеным выпадку гэты дзеяслоў значыць не «згубіць», а «забіць». Па загаду Ягайлы альбо Скіргайлы Кейстут быў задушаны, а яго жонка Бірута, маці Вітаўта, утоплена [8, с. 23–24].
¹³ *Каталіцкае хрышчэнне Вітаўт упершыню прыняў пад імем Віганд у кастрычніку 1383 года, падчас сваіх першых уцёкаў у Прусію. Прыкладна ў 1384 годзе, пасля вяртання на*

радзіму, ён прыняў праваслаўе пад імем Аляксандр. Але ў лютым 1386 года ў Кракаве ён зноў перахрысціўся ў каталіцтва, таксама пад імем Аляксандр [8, с. 135–137].

¹⁴ *Fetirlich erbe* – бацькаўская спадчына альбо вотчына; маецца на ўвазе Трокская зямля.

¹⁵ *Das ich allen luten mich derleite* – магчымы іншы варыянт перакладу: «каб усе людзі мяне ненавідзелі».

¹⁶ Ягайла быў каранаваны ў Кракаве 4 сакавіка 1386 года.

¹⁷ Прывілей для Скіргайлы на Трокскую і Полацкую землі быў выдадзены яшчэ 28 красавіка 1387 года, прычым не ў Любліне, але, магчыма, ён быў яшчэ раз пацверджаны праз два гады ў Люблінскім замку.

¹⁸ Любарт Гедымінавіч (1320?–1383), князь Луцка і Уладзіміра-Валынскага.

¹⁹ Гаворка ідзе пра ўплывовых польскіх саноўнікаў таго часу: Яську з Тарнова (1349–1409), сандамірскага ваяводу, старасту Галіцкай Русі, якая належала Польшчы; Спытку з Мельштына (1322–1399), кракаўскага ваяводу; Сандзівоя з Шубіна (? – каля 1405), калішскага ваяводу, старасту Кракава.

²⁰ *Bat* – магчымы варыянт перакладу: «пананаваў».

²¹ 29 мая 1389 года Ягайла, каб прадухіліць выбух грамадзянскай вайны ў ВКЛ, вымусіў Вітаўта падпісаць дакумент, згодна з якім апошні абавязваўся захоўваць «любоў і братэрскую згоду» са сваім ворагам князем Скіргайлам [9, с. 18]. У «Мемарыяле» Вітаўт падкрэслівае, што Скіргайла першы парушыў гэтае пагадненне.

²² *Weg* – маецца на ўвазе «за межы дзяржавы». За Соф'ю Вітаўтаўну сватаўся сын вялікага князя маскоўскага Дзмітрыя Данскога Васіль Дзмітрыевіч, шлюб паміж імі ў рэшце рэшт адбыўся ў 1391 годзе.

²³ Таўцівіл Кейстутавіч (1355?–1390), родны брат Вітаўта, валодаў часткай Навагрудскага княства.

²⁴ Магчыма, маецца на ўвазе Леў, князь Друцка.

²⁵ Іван Альгімантавіч (да 1379 – пасля 1401), князь Гальшан, бліжэйшы праваслаўны напледнік Вітаўта.

Уступ, пераклад і каментарый – Алег ЛІЦКЕВІЧ ■

